

AZ ÖRÖK HORVÁT KÉRDÉS

Jugoszlávia belpolitikai élete 1937 február 1—május 31. között; Breice utáni Wilder Belgrádban; külpolitikával megoldani a belpolitikát; költségvetési vita a horvát kérdésről; Kotic, Jankovic és Superina beszéde; a politikai reformok elhalasztása; egyetemi kérdések; zágrábi ifjúsági zavargás; a kormány a professzorok ellen; a Szerb Kulturklub; az ipeki pátriárka a kormány ellen; a konkordátum körül; szerb támadások Spaho ellen; nagyszerb mozgalom; a terror útján; a szerb ellenzék belső válsága; Macek a szerb ellenzék ellen; Jankovic miniszter a horvát kérdésről; szlovén elégedetlenség; Korosec hívei a kormány ellen; Korosec taktikája; marad minden a régiiben; utánunk a vízőn!

SZÉLCSEND A BELPOLITIKÁBAN, lázas tevékenység a külpolitikában — ez jellemzi azt a négy hónapot, melyet most veszünk tárgyalás alá. A délszláv külpolitika bemutatásától egyelőre el kell tekintenünk, mert még le nem zárt akciókról kellene beszélnünk, melyeknek sok kényes vonatkozásuk van. De a belpolitika is nyújt sok érdekes tanulságot, ha nem is gazdag eseményekben.

A BREZICEI TALÁLKOZÓVAL, a szerb-horvát megegyezés kísérletei egyelőre elérték kulminációs pontjukat. Kiderült, hogy Maceket nem lehet aprópénzzel kifizetni és hogy a kormány a horvátoknak lényeges engedményeket nem hajlandó adni.

A találkozónak február közepén volt még egy utójátéka. A paraszt-demokrata koalíció önálló demokratáinak (Pribicevic hívei) zágrábi leadere Wilder Veceslav, lapjában, a Nova Rijecben, Brezice balsikere után azt írta, hogy a megegyezésnek létre kell jönnie, ha a délszlávok képesek saját sorsukat irányítani. A kormány régóta szeretné Macek frontját megbontani, az önálló demokrata pártban Pribicevic Svetozar halála óta ingadozások észlelhetők, ezért most megpróbálkoztak a dologgal. Wildert Belgrádba hívták. Stojadinovic tárgyalta vele, a régensherceg egyórás audiencián fogadta és régi recept szerint a küszöbön álló megegyezésről fantasztikus hírek kerültek forgalomba. Pár nap múlva Wilder hazatért, referált Maceknek és maradt minden a régiiben.

Stojadinovic teljes erővel a külpolitikára vetette magát. Ezzel belpolitikai céljai is vannak. Olyan légkört akar teremteni, mely a horvátokkal megéreztesse, hogy magukra vannak hagyva, semmi külső segítségre nem számíthatnak. A premier azt reméli, hogy ily körülmények között Macek végre megtörik, vagy legalább híveinek egy része elhagyja őt. Mikor az olasz-délszláv egyezmény létrejött, a kormánypárt hivatalos lapja, a Samouprava, diadalittasan írta: most már van öt évünk a konszolidációra! Macek válasza erre az volt, a horvátok várhatnak száz esztendeig is, de követeléseikből nem engednek.

A HORVÁT KÉRDÉS továbbra is az érdeklődés homlokterében maradt. A februárban és márciusban lezajlott költségvetési vitában alig volt egyébről szó. Létezését már csak a levitézlett diktatúra néhány semmit tanulni nem tudó harcosa tagadja, de mikor ezt rőfös

beszédekkel bizonygatja, tulajdonképpen maga is elismeri azt, hogy a horvát kérdés napirenden van. Viszont a horvát kérdés súlyával és jelentőségével a jelen parlament munkájában résztvevő képviselők és szenátorok túlnyomó többsége nincs tisztában. A kontraszelekciónak az a módja, mely a törvényhozást életre hívta, magyarázza meg e helyzetet.

Nem volna sok értelme a skupstinában és a szenátusban elhangzott tömördek beszédet ismertetni. Többnyire néhány közhely variálgatásában merültek ki. A kormány és szorosabb hívei apatikusan hallgatták az ellenzéki támadásokat, melyeknek gyakran helyeselt a kormánypárt is, sőt kormánypárti részről is elhangzottak határozottan ellenzéki jellegű felszólalások.

Mindössze három tartalmasabb felszólalást ismertetünk. A nem kormánypárti, de kormánytámogató Kosic Mirko belgrádi egyetemi tanár, képviselő nagyszabású beszéde a horvát kérdéstről igen nagy hatást tett. A későbbi beszédek többé-kevésbé az ő tételeit ismételték, vagy ostromolták. A professzor láthatólag belemélyedt a problémába és a szerbeknél ritka elfogulatlansággal tárta fel nézeteit. Szerinte Szerbia idegen járomban nyögő testvéreit akarta felszabadítani. Dél-Szerbia, a Vajdasági) és némileg Bosznia is valóban idegen járom alatt nyögtek, de Horvátország, ha nem volt is egészen független, saját maga kormányozta önmagát. A horvátokat tehát a szerbek nem szabadították fel. A horvátokat nem Ausztria találta ki, mint azt a szerbek általában véve hiszik, (e felfogás szerint a horvátok katolikus szerbek), a horvátok nemzet voltak Ausztria előtt is. Ezért téves a délszláv egység esetében a német és az olasz példákra hivatkozni. Itáliát és Germániát mindig egy nemzet lakta, akárhány államban éltek is, a horvátok mindig külön nemzet voltak, akármely államhoz tartoztak is. A horvátot jellemzi a kiegyezés, melyet egy más nemzettel köt. Ilyen kiegyezés volt Jugoszlávia keletkezésének alapokmánya, a korfui deklaráció. Mikor a vidovdani alkotmány a deklaráció megsértésével jött létre, beállott a kiegyezési sérelem és vele az államválság. A horvátok nem az egyes polgárok egyenlőségét követelik, hanem azt, hogy a horvát nemzet legyen egyenlő a szerbvel. Lehetetlen dolog az, hogy Jugoszláviában a horvátoknak kevesebb joguk legyen, mint a Monarchiában volt. A horvát kérdést meg kell oldani. Az első lépés volna a banátusi önkormányzatok életbe léptetése (?)

A diktatúras ellenzék nevében a legszélesebb alapon Jankovic Dragi volt miniszter fordult szembe Kosical. Szerinte Jugoszlávia nem új állam, hanem Szerbia folytatása. Az új határokat Szerbia Ausztriával és Magyarországgal állapította meg (?) és a horvátokat és szlovéneket illetőleg semmiféle kötelezettséget sem vállalt magára. A korfui deklaráció nem kiegyezés, hanem a délszláv egység kikiáltása. Önrendelkezési jog a horvátokat csak az állam határain belül illeti meg, de akkor sem úgy, hogy a szerbeknek szavuk se legyen a dologhoz. Tiltakozik minden alkotmányrevízió ellen, mert a zavaros külpolitikai helyzetben nem lehet belpolitikai kísérletezésekkel foglalkozni.

Jankovic Draginak a szenátusban a kormánypárti horvát Superina Benjamin volt miniszter felelt. Szerinte a horvát nemzet 99%-a

Macek táborához tartozik: Macekkel meg kell egyezni! Jugoszlávia nem Szerbia folytatása, hiszen a st.-germaini béke csak elismerte a már végrehajtott egyesülést. A horvát sabor elszakadó határozata megsértésével létrejött vidovdani alkotmány a horvátokra nézve nem volt jogérvényes. Szerbia nem tartotta meg kötelezettségeit Horvátországgal szemben. A régi horvát autonómia értelmében a mai minisztériumok közül nyolcnak legislatívája és executívája, egynek executívája horvát kézben volt. A kormánypárti szlovén Smodej szenátor élénken helyeselte Superina fejtegetéseit.

Más szónokok a kormány szemére vetették programtalanságát. Rámutattak, hogy a kormány tagjai ismételten ellentétesen nyilatkoztak a horvát kérdésről. Követelték, mondja meg végre Stojadinovic, miként képzelel el a megoldást. Minderre a premier csak annyit felelt, hogy a kormány mindenkor kész a horvát kérdés rendezésére, de ehhez Macek előzékenysége is szükséges.

A KÖLTSÉGVETÉSI VITA idején a horvát kérdés ez elvi tisztázásán kívül más mozzanatok is merültek fel. Az ú. n. politikai reformok (választó- és sajtójogi reform, a gyülekezési jog új szabályozása) ügyét a kormány a brezicei találkozó után megint elnapolta. Korosec belügyi expozéja szerint a kormány ezeket a skupstinán kívüli ellenzékkel is egyetértően akarja meghozni. Miután nincs meg egyezés sem a horvátokkal, sem a szerb ellenzékkel, a kormány immár harmadszor adatott magának a költségvetésben felhatalmazást, hogy a kérdést rendeletileg szabályozza. Világos, hogy a kormány egyelőre nem akarja a reformokat tető alá hozni és hogy a jelenlegi parlamentet nem kívánja idő előtt feloszlítani, hiszen egy valamennyire tisztességes választás a kormánypártot elsöpörné és egészen kaotikus állapotokat teremtene.

Ismételten nehézséget okoztak az egyetemek kérdései. A szlovének egyre határozottabban követelik a laibachi egyetem teljes kiépítését. Egyelőre Marburgban kaptak egy második teológiát, bár már is túlprodukción van a szlovén klerikusokban. Még súlyosabb a helyzet a zágrábi egyetem kérdésében. Itt 1918 óta mindent elhanyagolnak, az épületeket nem tartják karban, az intézetek a dotáció csekélysége miatt vegetálnak, katedrák betöltetlenek. Ugyanakkor, mikor a belgrádi egyetem új állatorvosi fakultást kapott és a jelen költségvetés a szerb fővárosban három új főiskolát állít fel (közgazdasági, képzőművészeti, zeneművészeti), a Zágrábban 40—50 éve működő hasonló iskolák tovább sem kapják meg a fakultást rangot.¹

Stosovic közoktatásügyi miniszter szenátusi beszéde szerint az országban 328 egyetemi tanár van, akik közül 238 a rendes. Hallgató

¹ Ereky Istvánt nagy művében (Egyetemi reform. Szeged, 1937.) a nyers statisztikai adatok a délszláv egyetemi állapotok rajzánál megtévesztették és különösen a zágrábi egyetem fejlődéséről egészen hamis képet ad. A zágrábi egyetem új fakultásai közül az orvosit IV. Károly király, a technikai a zágrábi Nemzeti Tanács, az állatorvosit és a mezőgazdaság-erdészeti ugyan 1919-ben Jugoszlávia állította fel, de már meglévő főiskolákból. Helytelen a zágrábi egyetemet a pestivel összehasonlítani, mikor az a pesti egyetemnek és műegyetemnek együtt felel meg. Ha így hasonlítjuk össze a főiskolákat, egyáltalán nem jutunk olyan reánk nézve kedvezőtlen eredményekre, mint Ereky.

15.305 van, ez a szám egyetemek szerint így oszlik meg: Belgrád 7726, Zágráb 50505 Laibach 1788, Szabadka (jogi kar) 571, Üszküb (filozófiai kar) 168. (Jugoszláviában a műegyetemek, gazdasági főiskolák stb. egyetemi fakultások.)

Az egyetemi ifjúsággal is bajok vannak. A belgrádi egyetem hallgatói a diktatúra alatt egészen baloldaliak lettek. Most sikerült a nacionalista szellemű ifjúságot valamennyire megszervezni. A zágrábi egyetemen kevés a baloldali ifjú, ellenben a parasztpárti és a jogpárti ifjúság egyre élesebben fordul egymással szembe, holott mindegyik csoport horvát nemzeti alapon áll, csak a jogpártiak türelmetlenebbek. A két csoport között halálos végű összetűzés is volt, mire az Avala sürgősen világgá kürtölte a horvát front felbomlását, elárulva ezzel szíve vágját. Bizonyos az, hogy soha a jogpárti ifjúság nem fog Maéek ellen fordulni, amíg ez a nemzeti küzdelem élén kitart.

A kormánynak azonban nemcsak az ifjúsággal van baja, hanem a tanárokkal is. Az ifjúsági mozgalmak háttérben professzorokat sejt. A belgrádi Szerb Kultúrklubot valóban professzorok alapították, akik azt hirdetik, hogy a szerbek szervezkedjenek szerb, a horvátok horvát, a szlovének szlovén alapon. Persze a szerb hegemoniához a horvátok és a szlovének felett ők is ragaszkodnak, de nem kívánnak velük vegyülni. Ezzel a délszláv egységet gyakorlatilag tagadásba veszik, ha elméletileg, mint magasabb szintézist, el is ismerik. „Nekünk szerbeknek, — írta a Pravdában Arandjelovic Dragoljub belgrádi egyetemi tanár,—a mi szerb vérünk, a mi szerb történetünk, a mi szerb nyelvünk, a mi szerb hagyományaink, a mi szerb államunk, a mi szerb népköltészetünk, a mi szerb Rigómezőnk, a mi szerb pravoszláv egyházunk mindenha és ma is óriási nemzeti vagyont jelentenek, melyről soha le nem mondhatunk.“ A klub alapítása nyilvánvaló visszahatas a premier szintelen jugoszlavizmusára. A kormány a klub ellen egy ugyancsak professzorokból álló Délszláv Klubot alapított. Ez azonban gyökeretlen, míg az egyre nyíltabban nagyszerb vizekre evező Szerb Klubot a szerb egyház és a szerb intelligencia nagy örömmel fogadta. Az egyetlen komoly tütakozó szó BoSkovió Duda ajkáról hangzott el, de ebben sem sok öröme telhetett a kormánynak, mert Boákovié, a vajdasági mozgalom vezére, a klubot azért támadta, mert a Vajdaságra is ki akarja terjeszteni működését.

A professzorok megfélemlítésére a kormány a költségvetésbe egy pótlékot csempészett be, mely szerint a közoktatásügyi miniszter minden 65 éves, vagy 35 éves összes szolgálattal bíró (tehát esetleg 55 éves) egyetemi tanárt nyugdíjazhat. A rendes tanárok ezután két fokkal, a rendkívüliek eggyel lejjebb kezdik a szolgálatot és minden fokhoz új kinevezés szükséges. Mikor a professzorok tiltakoztak, a Samouprava igen élesen letorkolta őket. Stojadinovic rálépett a beteg kormányrendszerek szokott útjára: pusztítani, vagy legalább terrorizálni a gondolkozó embereket!

Más taktikához fordult a kormány a pravoszláv egyház esetében. Ismeretes, hogy Barnabás ipeki pátriárka magatartása lehetetlenné tette a konkordátum tárgyalását. Barnabás tovább is folytatta a nyílt harcot nemcsak a konkordátum, hanem az egész Stojadinovic-kor-

mány ellen. Február közepén a belgrádi Szent Száva-templom építési bizottságának ülésén félrenemérthető célzással a pravoszlávia árulóinak mondta a kormány tagjait. Húsvéti pásztorlevelében kijelentette, hogy a szerb egyház mindenkor meg fogja védeni a maga jogait. A költségvetési vita folyamán többen is szóvá tették a konkordátum ügyét, de a beszédek nagyobb részét elkobozta a cenzúra. Csodálatosképpen közölték a diktatúrás Ljubibratic Sava szenátor beszédét. Ez élesen támadta a konkordátumot, mert a felekezeti egyenlőséget sérti. Dicsőítette a pátriárkát, azt állítva, hogy „minden szerbnek szeme a pátriárkára van irányítva, aki naponta sok hálálkodó táviratot és deklarációt vesz kézhez“. Végül tiltakozott az ellen, hogy a cenzúra megakadályoz minden vitát a konkordátumról, sőt a pátriárka beszédeit is elkobozza. Banjanin Jovo diktatúrás szenátor, régens-helyettes, ugyanekkor a Katolikus Akciót és magát a katolicizmust is élesen megtámadta.

A kormány minderre csak annyit felelt, hogy minden felelősséget magára vállal, de nem engedi meg, hogy a konkordátum kérdését az utca oldja meg. Nehéz megérteni ezt a dodonai kijelentést. Cselekedni mégis cselekedett valamit a kormány. Megkísérelte a pravoszláv egyház ellenállását vesztegetéssel leszerelni. A költségvetés pótlékaiban a pátriárka belgrádi palotájának építésére 20, a belgrádi teológiára 7.5, a pravoszláv papok fizetésének javítására 50 millió dinárt vett fel. Egyelőre a pravoszláv egyház a pénzt elfogadta, de magatartásán nem változtatott.

A nagyszerbek a konkordátumon és a jugoszlavizmuson kívül támadást kezdtek Spaho ellen is. Spaho lapja, a sarajevói Pravda, egyáltalán nem titkolja, hogy az 1931-es alkotmányt csak kényszerből fogadták el és hogy a mai bánátusok romjain federációra törekszenek. Boszniáról a költségvetési vita alatt a kormánypárti képviselők éppen úgy nagyszerb szellemben beszéltek, mint a diktatúrások. Sőt Kecmanovic pravoszláv esperes, a paraszt-demokrata koalíció tagja, sem igen különbözik tőlük, amennyiben — a katolikus és a muzulmán horvátok ellenére — folytatta a harcot a vrbasi bánátus (székhelye Banjaluka) különállásáért. Azt írta lapjában, az Otadzbinában, hogy a vrbasiak nem hagyják magukat Sarajevo által anektáltatni (!). Spaho minderre egy szót sem szólt és a kormány is hallgatásba burkolózott. Spahónak a muzulmán egyház alkotmányos életének teljes helyreállítása érdekében kormányon kell maradnia. Ezek a támadások mutatják, hogy helyzete a kormányban nem biztosabb, mint Korosecé a konkordátum-válság óta.

Április folyamán a Narodna Odbrana is újra akcióba lépett, még pedig nagyszerb és kormányellenes irányban. „A Narodna Odbrana, — írta hivatalos lapjuk, — nem ismer törzseket, nem ismer három nemzetet, nem ismer szeparatizmust és nem ismer más hazaáruló jelzőszavakat.“ Jugoszláviában eszerint csak egy egységes „délsláv“ (értsd: szerb) nemzet él.

A kormány a nagyszerb mozgalommal szemben tehetetlen, hiszen maga a kormánypárt is tele van nagyszerb érzelmű elemekkel, akiktől a kormány egyes tagjai sem állanak messze. Egyelőre a védekezés

igen primitív eszközeihez fordultak. Zivkovic tábornok minden lépését detektívek figyelik meg, Bobié Milos radikális volt miniszternél házkutatást tartottak, a telefonbeszélgetéseket ellenőrzik stb. Majd a Samouprava bejelentette a nagy söprést a tisztviselő-karban, elpanaszolva, hogy a tisztviselők semmibe sem veszik a kormányt, nyíltan hirdetik a rendszer közeli bukását és a parasztot lázítják a kormány ellen. Stojadinović csúszik a terror felé ...

A SZERB ELLENZÉK helyzetét a brezicei találkozó balsikere és a Stojadinovic-rendszer lappangó válsága megjavította. Ezt a kedvező fordulatot azonban eddig az ellenzék egyáltalán nem tudta kihasználni. Ennek az a főoka, hogy a három párt nem tud egy közös programban megegyezni.

A földművespárti Pribicevic Milan (Svetozar és Ádám testvére) február elején, egy hónappal halála előtt, helytelenítette, hogy a szerb ellenzék távol marad a skupština munkájától. Március elején az ellenzék három tagja be is nyújtotta mandátumát, anélkül hogy pártjaikból kiléptek volna, vagy ezek kizárták volna őket. A vrbasi földművespártiak Cubrilović képviselő vezetése alatt külön tárgyalásokba bocsátkoztak Maéekkel és azzal fenyegetőztek, hogy kilépnek a szerb ellenzékből, ha nem egyezik meg Macekkel. Majd akciót kezdtek, hogy a földművespárt vegye fel nevébe a szerb jelzöt, amit a horvát parasztpárt élénken helyesel. Az agg demokrata vezér, Davidović Ljuba, tovább kínlódik a demokrata-front szervezésével. Ehhez a három ellenzéki párton kívül a szocialisták is csatlakoznának. Persze bajos Stanojevic Acát, Pasic hagyományainak letéteményesét, a szocialistákkal és a baloldali földművespárti Jovanovic Dragoljub ex-professzorral is egy kalap alá fogni. A demokrata-front vagy népfront a horvát kérdést egyelőre elejtené és arra törekednék, hogy Szerbia teljes demokratizálásával új helyzetet teremtsen. A demokrata párt lapja, az Odjek, szemére hányta Maceknek, hogy nem megegyezést akar a szerbekkel, hanem diktálni akar nekik. Világos, hogy a horvát kérdésben Davidovic is a nagyszerb állásponton áll. A népfront tervének egy másik variánsát Jovanović Dragoljub hirdeti. Stanojevicot, Davidovicot, sőt saját pártvezérét, Jovanovic Jocát is tiszteletreméltó aggastyánoknak mondja, akik mindenről lekésnek. Fogjanak össze az összes baloldali elemek! Tiltakozik az ellen, hogy őt bolsheviknek nevezik, de kijelenti, hogy osztályharcot akar és neki a baloldalon nincs ellensége. Ha az ex-professzor így fejlődik, alig kétséges, hogy odajut, ami ellen ma még tiltakozik.

Ennyi belső ellentét mellett érthető az a gúny, mellyel a kormány-sajtó a szerb ellenzék mozgalmait és folytonos egyezkedési tárgyalásait kíséri. Ezek akarják a horvát kérdést megoldani, — írta a Samouprava, — mikor a saját piszlicsár belső ügyeiket sem képesek rendbehozni! Nagy megdöbbenést okozott aztán a kormánykörökben, mikor április végén híre kelt, hogy az ellenzék szoros koalíciója létrejött. A hír szerint elfogadták Macek modus procedendijét (egy új konstituante összehívása) és az összetett állam elvét. Hamarosan kiderült azonban, hogy a hír téves. Ezzel kapcsolatban autentikusabb nyilat-

kozatok hangzottak el egyes szerb ellenzéki politikusok részéről. Grol Milan, a demokraták vezető publicistája, azt írta, hogy semmiféle törzsi differenciáció nem változtathat azokon az alapokon, amelyeken az állam létrejött. Egy magát meg nem nevezett demokrata úgy magyarázta Davidovic álláspontját, hogy hajlandó ugyan belemenni az új konstituantéba, de csak akkor, ha már előzetesen a maga egész területében megkötötték a szerb-horvát megegyezést. A törzsi érzékenységgel számol, de nemcsak a horvát, hanem a szerb oldalon is és a koncesszióknak az állam fennmaradása érdekében is van bizonyos határa.

Erre következett Macek éles nyilatkozata a Vremében. A horvátok nem bízhatnak a szerb politikusokban, mert mást mondanak nekik zárt ajtók mögött, mint a nyilvánosság előtt. Senki még a szerb választók előtt nem tárta fel őszintén a horvát követeléseket. A horvátok semmiféle fokozatos megoldásba nem mennek bele, inkább maradjon a mai helyzet. Hiába vetik szemükre a formákhoz való merev ragaszkodást, ez a formalizmus jellemzi az egész horvát történelmet és hozzá ő is törhetetlenül ragaszkodik. E nyilatkozattal a szerb ellenzék és Macek tárgyalásai ismét megfeneklettek.

A PARLAMENTI SZÜNÉTET a kormány önünnepléssel töltötte el. A horvát kérdéssel behatóbban egyedül Jankovic Gjura erdészeti és bányászati miniszter nyilatkozott, a minisztérium nagyszerb szárnyának vezére.

Áprilisban azt mondta, hogy immár 18 éve hallja az egy és a több nemzetről szóló elméleteket, anélkül hogy tanulhatott volna valamit belőlük. Szerinte ki kell minden polgárt elégíteni és akkor rá fog jönni, hogy neki és az országnak egyaránt érdeke az egységes délszláv nemzet kialakulása. Persze ezt a nemzetet nem lehet dekrétumokkal megteremteni, mint azt a diktatúra akarta, hanem olyan eszközökkel, melyek mindenkit meggyőznek ennek szükséges voltáról. Májusban azt mondta, hogy a horvát kérdés az utóbbi években (!) keletkezett, amikor a horvátok nem beszélhettek szabadon követeléseikről. A megoldást illetően optimista, mert a kormánypártban megvan a készség a megegyezésre és a horvátoknál e készség kialakulóban van.¹

A második beszéddel egyidejűleg dördült el a zenggi csendőrsortűz, mely hat horvát ifjúnak oltotta ki az életét, azért mert „államellenes” énekeket daloltak. Új hat sír a szerb-horvát megegyezés útjában.

A szlovénség körében is az elégedetlenség fokozódása észlelhető. Ennek egyik oka a konkordátum-kérdés. A halogatás politikáját sehogy sem tudják a széles katolikus néprétegek méltányolni. És a Vatikán is kezd türelmetlen lenni. Mikor az új vatikáni délszláv követ átadta megbízólevelét, a bíboros-államtitkár utalt rá, hogy ez az aktus ugyanabban a teremben folyt le, amelyikben a konkordátumot aláírták.

¹ Célzás nyolc politikailag súlytalan zágrábi intellektuális alkotmánytervezetére, melyet Macek eleve elutasított és mely mögött a nyolc úron kívül senki sem áll, ők is csak feltételesen! (T. i. ha a szerbek tárgyalási alapul elfogadnák, aminek az ellenkezője történt meg.)

A szlovén sajtó kényszerből hallgat a konkordátum ügyéről, de az idegesség alig palástolható el. Horvát hatás alatt a szlovén nemzeti öntudat is egyre növekszik. Egy laibachi polgár panaszt tett az Államtanácsnál, mert szlovén nyelvű beadványára szerb nyelvű döntést kapott a pénzügyminisztériumtól. A diktatúrás Pucelj szenátor azt írta lapjában, a Kmetijski Listben, hogy ő ugyan délszláv, de szlovénül érez, gondol és beszél és ha a feje tetejére állítják, akkor sem tehet másként. A kormánypárti szlovén polgármesterek értekezlete is a szlovén államnyelv (az alkotmány szerint Jugoszlávia hivatalos nyelve a szerb-horvát-szlovén; üyen nyelv nincsen) jogainak tiszteletben tartását követelte, a szlovén nemzeti sajtóságok védelmét és az önkormányzat sürgős életbeléptetését. KoroSec lapja, a Slovenec, nyíltan támadja a centralizmust és a horvátoknak azt hányja szemükre, hogy a negáció politikájával lehetővé teszik ennek fennmaradását. Mikor a kormány Belgrádban az egész államra kiterjedő hatáskörrel útépitési alapot létesített, ez ellen a szlovén sajtó tiltakozott a leghevesebben. Mikor a belgrádi Szerb Klubban Popović Steva, az iparkamara titkára, egy előadásban azt sürgette, hogy legyen végre Belgrád és nem Zágráb az ország közgazdasági centruma, megint a szlovén sajtó rontott neki a szerbeknek: világos, hogy az egész decentralizációs híresztelés félrevezetés, — írták a szlovének, — hiszen, íme, a centralizáció és vele együtt a szerb hegemonia zavartalanul fejlődik tovább! A Szerb Klubról és ellenfeléről a Délszláv Klubról a Slovenec megállapította, hogy lényegűeg ugyanazt akarják: a szerb hegemoniát. E klubokban tehát a horvátoknak és a szlovéneknek semmi keresnivalójuk sincsen!

KoroSec, a csupa taktika-ember, nem érzi még elérkezettnek az időt, hogy felborítsa a helyzetet. Belgrádnak is konveniál, hogy a szlovének és a muzulmánok bent maradjanak a kormányban, amíg a horvátok meg nem puhulnak. De lelkileg mind a szlovének, mind a muzulmánok már elfordultak Stojadinovic rendszerétől. Aki ezt a lelki diszpozíciót ki tudná használni, az holnap ura lehetne a helyzetnek, vagy annyira kiélesíthetné az államválságot, hogy többé nem lehetne létezését elpalástolni. Érthető, hogy az államválság kiélesedését illetékes helyen minden körülmények között el akarják kerülni. Ugy látszik nincs jelen az az államférfiú, vagy nem akar jelentkezni, aki egy belpolitikailag a mai rendszernél kedvezőbb alakulást garantálna. Tehát marad Stojadinovic, nem old meg semmit, hagy lassan mindent elromlani, naponta megíratván magáról, hogy megmentette Jugoszláviát. Amíg a kedvező külpolitikai konjunktúra tart, a rendszer is tarthatja magát. Azután? Ugy látszik a sok ügyességgel bíró délszláv premier nem teszi fel magának ezt a kérdést. A hatalom mámorának édes italát szürcsölgeti és egy vállrándítással intézi el a dolgot, ha más teszi fel neki ugyanezt a kérdést: Utánunk a vízőzön!

BAJZA JÓZSEF